

EN KULTURGÄRNING

Anteckningar ur föreningen "Nordmarkstugans" protokoll.

Av Olov Robertsson april 1992,

avskrivet från maskinskrivet original, bildsatt och redigerat 2007

Vi vet inte, när tanken på en fornminnessamling i Töcksfors först uppkom. De, som först bildade föreningen, är för länge sedan borta. Kvar finns endast protokollen, även de delvis sporadiska och ibland med flera års uppehåll. Ändå ger de en ganska god bild av föreningen och dess verksamhet alltifrån början. Säkerligen hade många enskilda samtal förts, om hur man skulle kunna bevara både det förgångna och det nuvarande för framtiden och för kommande generationer, innan man skred till handling. Man ville bevara seder och bruk, hantverk, redskap och bruksföremål. Byggnader blev öde och fingo förfalla, gamla bruk och sedvänjor råkade i glömska, gamla verktyg och bruksföremål kallades skräp och riskerade att brännas upp. Dessutom fanns en hel del stenåldersfynd, som behövde samlas och bevaras.

Det första steget togs vid en kyrkostämma i slutet av 1910, då man begärde att en kommitté skulle tillsättas för ”fornminnes- och hembygdsvård”. Härtill utsågs 5 personer, komminister O.F. Johansson, dr. David Andersson, Lärare K.A. Östlind, rättsaren Gustaf Vilhelmsson och fanjunkare Z. Lindelöf.

Den 30. dec. 1910 hölls första sammanträdet, varvid man enades om vissa riktlinjer för den planerade fornminnesföreningen, och i början av 1911 utsändes till vidtalade ombud i samtliga socknar i Nordmarks härad ett upprop om medlemsteckning och insamling av föremål. Man insåg, att man måste ha en byggnad för förvaring av insamlade föremål och fattade redan vid detta sammanträde beslut att av O.E. Bryntesson i Kroken i Östervallskog för 150 kronor inköpa ett äldre boningshus. Av materialet uppfördes 1912 föreningens första byggnad ”Lillstugan”, i många år den enda ”Nordmarkstugan”.

Lillstugan var föreningens första byggnad. Stugan inköptes 1912 för 150 kronor.

Den 16. dec. 1911 hölls konstituerande sammanträde med ”Fornminnes- och slöjdföreningen Nordmarkstugan” och den av kyrkostämman tillsatta kommittén begärde sitt entledigande. Den nybildade föreningen hade då 48 medlemmar och hade fått

mottaga överraskande många gamla ting. Pengar var det däremot ont om men många frivilliga krafter hjälpte till på olika sätt och intresset var stort. De flesta föremålen skänktes till föreningen och en del deponerades. Med inköp måste man vara sparsam. Genom samkväm och underhållning fick man in smärre summor. Lotteriplaner gick däremot om intet.

Den av kyrkostämman tillsatta kommittén blev också den nybildade föreningens första styrelse, vars första åtgärd blev att anta ett utarbetat stadgeförslag. I stadgarnas första paragraf anges föreningens syfte vara: ”att inom Nordmarks härad insamla och förvara sådana skänkta, deponerade eller inköpta fornsaker, som kunna vara av kulturhistoriskt intresse, ävensom att uppsöka och beskriva inom orten befintliga fasta fornlämningar, och ordna samlngen av fornsaker sålunda, att utvecklingen av varje typ från förgången till nuvarande tid bliver så åskådlig, som möjligt samt därigenom även idégivande och väckande för den nutida slöjden och att genom utställningar, pristävlingar och försäljningar söka uppmuntra för orten utmärkande såväl manlig som kvinnlig hemslöjd”.

Föreningen rönt från början stort intresse och mycken välvilja och hade sockenombud i hela häradet:

Inom Holmedal äg. Olaus Nilsson, Hän o. org. N.O. Norelius,
Inom Trankil bruksförvaltare Carl Höglind,
Inom V.Fågelveik Org. Rob. Högdahl o. lär. Petter Haglund,
Inom Blomskog äg. Janne Andersson, Låbbyn,
Inom Östervallskog lär. Birger Andrén o. lär. Thore Nicander,
Inom Töcksmark kommitténs medlemmar.

Senare tillkom ombud även för Karlanda, Silbodol och Sillerud. 1915 flyttade David Andersson från Töcksfors och 1917 O.F. Johansson, nu kyrkoherde, till Arvika. De ersattes i styrelsen av Elof Z. Ullström och Daniel Hedelund.

Protokollen från 1910-talet är få och knapphändiga. Man ägnade sig huvudsakligen åt att färdigställa ”Lillstugan” och ordna samlingarna. 1917 inköptes av O.E. Bryntesson i Östervallskog en deponerad brännvinspanna för 50 kr.

1910-talet började optimistiskt med en stark tro på teknikens möjligheter i ”ångans och elektricitetens tidevarv”. När Titanic gick under 1912, uppfattades detta över hela världen som en varning för övermod, och kriget 1914 – 1918 blev på många sätt en prövningens tid. Brist rådde på det mesta och stränga ransoneringar infördes. Värst kändes kanske bristen på fotogen, karbid var en opålitlig ersättning. 1917 började man arbetet på en elektrisk kraftstation i Östegård och 1918 kunde stora delar av socknen få elektrisk belysning, ett stort framsteg.

Under 1920-talets första år ägnade man sig i föreningen Nordmarkstugan mest åt underhåll, reparationer och förbättringar. I styrelsen tillkom Lars Jansson 1922. Det rådde inflation och dyrtid. Den fyrtiogradiga rösträttsskalan ersattes 1918 av en lika och allmän rösträtt för män. 1921 utvidgades att gälla även för kvinnor.

Alltifrån föreningens första början hade man önskat att kunna anskaffa flera byggnader, men av flera skäl hade detta inte varit möjligt. 1926 hade ordf. K.A. Östlind från N. Ivarsbyn inköpt en tjölå, som av frivilliga forslats till föreningens område. Ett lass vardera hade följande personer kört: Nils Andersson i Skarbol, Nils Olsson i Stommen, Alb. Halvardsson i Stenbyn, Anders Eriksson i Töresbyn och

Hjalmar Andersson, Öbyn. Näver till takläggning fick man från Hans och Otto Josefsson i Dalen. Byggmästare Johan Pettersson skötte bygget och bekostade nödigt ersättningsvirke.

Tjölnan (el. kölnan) inköptes 1926

Alltifrån första början hade det föresvävat föreningen, att en riktig nordmarkstuga borde vara en timrad "Högstuga" i två våningar från 1800-talet, typisk för trakten liksom för stora delar av Värmland i övrigt. 1929 kom ett tillfälle att förverkliga den tanken, när "Tomta" i östra Bön blev till salu och inköptes för 500 kronor. Den var timrad i två våningar, hade tegeltak, veranda och köksfarstu. Vid sammanträde den 3/5 1929 upprättades ett avtal med byggmästaren Johan Pettersson om nedtagning, flyttning och uppförande av huset på föreningens tomt. Avtalet innefattade också en detaljerad arbetsbeskrivning och undertecknades av Östlind, Ullström och Johan Pettersson. Arvode för arbetet bestämdes till 3500 kronor, som skulle betalas i olika poster under arbetets gång. Ett borgenslån på summan upptogs i Göteborgsbankens kontor i Töcksfors.

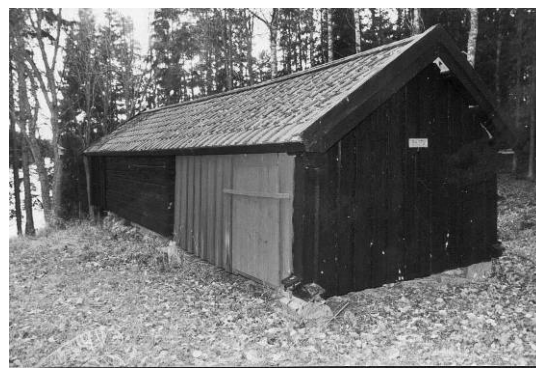
Vid årsmötet den 9/6 1930, (annandag pingst) stod bygget färdigt och godkändes. Inviingsfest bestämdes till den 22/6 1930. Uppförandet av "storstugan" innebar ett stort framsteg och medförde ökat intresse och offervillighet för föreningen. Den fick ett kommunalt anslag på 950 kronor och från enskilda donatorer inflöt 1545 kronor. Därtill kom 222 kronor i årsavgifter. Den återstående låneskulden antecknades till 630 kronor. Styrelsen hade all anledning till belåtenhet med detta storverk och visade sin tacksamhet mot bidragsgivarna genom att till hedersledamöter utse A.A Nordmark, Hån, Anders Aronsson, Dusserud, Oskar Aronsson, Oslo och Elof Eriksson, Stockholm, den sistnämnde bördig från Skrädne. Vid sommarfesten, som flyttades till den 4 juli medverkade dr. K.O. Hösell, rektor Valdemar Dahlgren och dir. K.O. Bäckman, Kyrkerud. Musik och servering ingick i programmet.

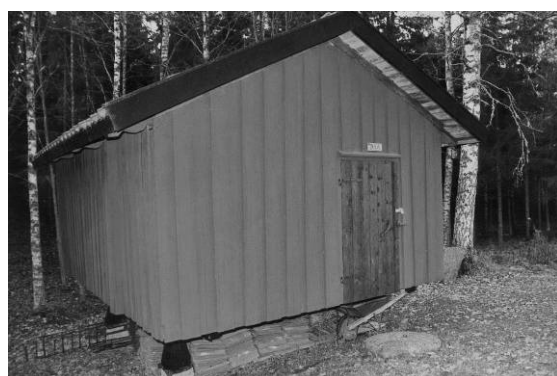
Uppförandet av Storstugan 1929-1930 medförde ett ökat intresse för föreningen.

Vid årsmötet 1932 kunde man glädja sig åt betydande förvärv, som gjorts under året. Från Ängbäck hade man fått en bastu. Bastun, som var från 1840-talet hade tidigare flyttats till en plats nära vägen i Ängbäck av Per Andersson, ”mästare för Västra bron i Karlstad”. Troligen ansågs den nu obehövlig och överläts till föreningen. Som särskilt anmärkningsvärt antecknas, att bastun hade en ”värmekammare” under de väldiga stenblock, som utgjorde golv i bastun.

Det största stenblocket uppskattades till en vikt av 2500 kg.

Bastun från Ängbäck

Visthusboden ursprungligen från Hajom i Holmedal.

En visthusbod hade föreningen också fått som gåva av godsäg. Storon, Norge. Boden hade stått i Hajom i Holmedal. Samme givare skänkte också en gammal stuga i Hajomsätra, troligen i mindre gott skick. Elof Danielsson fick i uppdrag, att flytta och sätta upp boden mot att han fick överta stugan i Hajomsätra, sannolikt användbar endast till bränsle. Det slutliga färdigställandet av visthusboden utfördes senare av Johan Pettersson.

Överenskommelse hade också träffats med Nordiska Museet om fritt inträde dit för föreningens medlemmar och för Skansenföreningens medlemmar till Nordmarkstugan. Vid årsmötet beslöts också, att hos Konungen ansöka om ett anslag på 2000 kronor.

Vid sammanträde 30/4 1933 fattades beslut, att vid auktion försöka inropa delar av en uthuslänga för att få virke till färdigställande av visthusbod och bastu. Detta utfördes under sommaren, varjämte området genom Östlinds försorg dikades, rensades och uppsnyggades.

Vid årsmötet 1935 anslöts föreningen till ”*Nordmarkens hembygdsrets*” i likhet med hembygdsföreningarna i Järnskog, Karlanda, Silbodol och Holmedal.

Under året hade samlingarna tillförts:

- En stenyxa, funnen i Töresbyn 1933, skänkt av G. Andersson,
- En flintyxa, funnen i Skarbol 1935, skänkt av Egron Andersson,
- En flintsåg, funnen i Trättlanda, skänkt av ing. Joné,
- En stämgaffel från Östervallskog, skänkt av G. Östlind
- Ett väggur och ett kar, skänkt av Olof Karlsson, Backa,
- En handkvarn av sten, skänkt av A. Andersson, Backa
- En kista, skänkt av J. Andersson, Sundsby
- En täljstensskål, inköpt på auktion för 1.50 kr.

Vid sammanträde 14/4 1936 meddelades kretsstyrelsens beslut att utge en årsskrift, ”Nordmarken”. Försäljning av minst 100 exemplar garanterades. Man beslöt fira 25-årsjubileum 6/9. Prof. Helge Kjellin hade lovat medverka.

1937 antecknades i protokollet, att 2:a årgången av ”Nordmarken” är under tryckning, och att föreningen av den kände musikalskaren och spelmannen Alfr. Mossberg i Blomskog hade föreningen fått hans av fadern ärvda fiol, en större samling noter, de flesta handskrivna och dessutom en silverbägare, en familjeklenod.

Under alla år hade K.A. Östlind och hans familj stått för visning av Nordmarkstugans samlingar, men i protokollet från 1940 antecknas, att öppethållandet fördelas mellan styrelsens medlemmar. Kassabehållningen var detta år 460 kronor. Året därpå högtidlighöll man föreningens 30-åriga tillvaro.

1942 omarbetades föreningens stadgar till överensstämmelse med Värmlands hembygdsförbunds stadgar. Tillgångar utöver skulder noterades nu till 605 kronor, brandförsäkringssumman höjdes till 13.400 kronor och Elof Danielsson åtog sig, att hålla samlingarna tillgängliga kl. 14 –16 söndagar. Följande år anslöts föreningen till Värmlands hembygdsförbund. Vid årsmötet behandlades också en begäran från pastoratet om skriftligt arrendekontrakt för Nordmarkstugans tomtområde med årligt arrende av 10 kronor per år under tiden 1943 – 1952. Ordf. Östlind skulle förordna av arkivalierna erhålla 10 kronor. Östlind fick också i uppdrag att i samråd med Bror Videland åstadkomma en beskrivning av socknens fasta fornlämningar. Vid årsmötet 1945 fattades beslut om ett ”kassavah” i storstugan, om murning av en ”eldinrättning” under tjölnan och inhägnad av tomtområdet.

1946 firades föreningens 35-årsjubileum med högtidstal av landshövding Vesling (konceptet finns i arkivet). Vid årsmötet återupptogs tanken från 1940 att ordna en porträttsamling av märkesmän, och man efterlyste porträtt av Birger Andrén i Östervallskog, Nils och Anders Aronsson i Dusserud, Lars Magnus Dalén (1802 – 1886, komminister i Töcksmark 1845 – 1886), Gustaf Vilhelmsson, fanjunkare Z. Lindelöf och lantmätare O.P Hedelund.

Vid årsmötet 1948 saknades för första gången i föreningens historia dess mångåriga ordförande, K.A. Östlind, som ej kunde närvara på grund av sjukdom. Kyrkoherde Ängqvist ledde årsmötet. På eftersommaren 1948 avled Östlind och därmed avslutades en viktig epok i Nordmarkstugans historia.

Det är lätt att tro, att Karl August Östlind alltifrån början 1910 varit eldsjäl och den drivande kraften i föreningen Nordmarkstugan. Född och uppväxt i bygden bevarade han livet igenom en stark känsla för hembygden. Den känslan omsatte han i ett mångsidigt hembygdsarbete. Outtröttligt arbetade han med Nordmarkstugan, planerande, samlande, ordnande och organiserande. Han hade förvisso många duktiga medhjälpare, men Nordmarkstugan som kulturgärning är till största delen hans verk. Hans hembygdsbok, ”Kring Töck och Östen” var en föregångare bland hembygds litteraturen och är alltfört en rik källa till kunskap. Han var en kulturpersonlighet i vår bygd, som vi bör minnas med stor tacksamhet.

April 1992 Olov Robertsson.